

Türkiye'de Öğretmen Yetiştiren Okul ve Kuruluşlarda "Meslek Dersleri" ve Bunların Öğretim Yöntemlerinin Tarihsel Gelişimi -I-

"Çağdaş Eğitim" dergisinin 163. sayısında sayın Prof. Dr. Saim Kaptan'ın "Öğretmen Yetiştirmede Alârm Zilleri Çalıyor" başlıklı yazısı dolayısıyla.

Cavit BİNBAŞIOĞLU

Gazi. Eğt. Fak. Eğit. Bil. Böl.

Emekli. Öğret. Görevlisi

I KİNCİ MEŞRUTİYETTEN ÖNCE

Türkiye'de 1848'de ilk kez açılan öğretmen okulunun ilk ve en önemli derslerinden biri "Usul-ü ifade ve Talim" dersidir. Bu, bir "meslek dersi"dir. Öğretmen yetiştiren bir kuruluşa böyle bir dersin konması, diğer dersleri öğrenmenin fazla bir anlam taşımadığını, herhangi bir şeyi öğretebilmek için, onun tekniğine de sahip olunması gerektiğini belirtir. Selim Sabit Efendinin eseri: "Usul-ü ifade ve Talim" dersinin ilk zamanlardaki programı hakkında kesin bir bilgimiz yoktur. Bu nedenle, bu derste neler okutulduğunu bilmiyoruz. Ama, öğretmen okullarının kuruluşundan 25-30 yıl sonra 1874 (1290)'e yayımlanan, yine öğretmen okulu mezunu olan ve Avrupa'da öğrenim gören Selim Sabit Efendi'nin "Rehnüma-i Muallimîn" (Öğretmenler Kılavuzu) adlı kitabı, bize, bu hususta bir fikir verebilir.

Bu kitap incelendiği zaman, bunda, özel öğretim yöntemleri ağırlıkta olmak üzere, genel öğretim bilgilerinin, eğitim bilgilerinin ve hatta, eğitim yöneticiliğine ilişkin bilgilerin yer aldığı görülür. (Eğitim Hareketleri, Cilt: 16, Sayı: 178-179 ve 180-181) (1970)

Aristokli Efendi'nin Eseri:

1880'den sonra, bu dersin, ad olarak yeterli görülmediği, bunun yerine ya da bununla birlikte, eğitim bilimi (pedagoji) terimi, yahut Tedris ve Terbiye ya da Talim ve Terbiye gibi terimlerin kullanıldığı görülüyor. Bu sırada, bu okullarda öğretmenlik yapmış olan Aristok-

li Efendi'nin "İlim-i Terbiye-i Etfal" (Çocukların Eğitim Bilimi) kitabının bu ihtiyacı karşıladığı tahmin edilebilir. (Bu kitabın varlığı bilinmekle birlikte, o sırada yayımlanıp yayımlanmadığı bilinmemektedir. Bu kitabın genişletilmiş basımı 1907 (1323) 'te Süleyman Paşazade Sami Bey tarafından yapılmıştır.) Ayrıca, 1891'de açılan Yüksek Öğretmen Okulu'nun programında da "Terbiye-i Beşer" (İnsan Eğitimi) adlı bir ders vardır. Bu da aynı amaca yönelik bir derstir. Bu kitapta ve bundan sonraki yayınlarda, pedagoji terimi, artık sık sık kullanılır olmuştur.

Musa Kâzım Bey'in Eseri:

1894 (1310)'da yayımlanan, Ankara İdadî Mektebi Müdürü Musa Kâzım Bey'in "Rehber-i Tedris ve Terbiye" adlı 32 sayfalık kitabının 1. cildi, öğretmen okulunda okuttuğu meslek derslerini içermektedir. Bu dersin konuları incelendiği zaman da, bunun içinde, özel ve genel öğretimle birlikte, eğitim, rehberlik, eğitim psikolojisi, eğitim yöneticiliği ve hatta -kısa da olsa- eğitim felsefesi ve eğitim tarihi gibi derslerin konularına rastlanmaktadır. 1892'de İstanbul Kız Öğretmen Okuluna öğretmen olarak atanan ve burada beş yıl öğretmenlik yaptıktan sonra 1897'de (1313'te) yayımlanan, Ayşe Sıdika Hanım'ın "Usul-ü Talim ve Terbiye Dersleri" adlı kitabı, önsözünde belirtildiğine göre, Maarif Nezareti'nin kabul etmiş olduğu ders programına göre yazılmıştır. Kitap incelendiği zaman görülür ki, buradaki "Talim ve

Terbiye" terimi, "Pedagoji" terimini karşılamaktadır. "Talim ve Terbiyenin mahiyeti ve bundan maksat" açıklandıktan sonra, terbiye-i cismaniye, terbiye-i fikriye, kuvve-i hafıza (hafıza yetisi) gibi konular işlenmektedir. Bu, bugünkü "Eğitim Psikolojisi" dersini karşılar. Özel ve genel öğretimle ilgili kısmı yazılmış; fakat, yazarı genç yaşta öldüğü için, bastırılmamıştır. Kaynaklarda kendisinin Yunanca ,Fransızca ve İngilizceyi iyi bildiği yazılmaktadır. (Ergün, Mustafa. "Ayşe Sıdika Hanım'ın "Usul-ü Talim ve Terbiye Dersleri" Eğitim Hareketleri: Yıl: 24 Sayı 282-283 (1979)

Musa Kâzım Bey'in kitabı, bir "öğretmen meslek kitabı"dır. Ayşe Sıdika Hanım'ın kitabıda bir ders kitabıdır. Musa Kâzım Bey'in kitabı önsözde belirtildiğine göre okulda okuttuğu dersleri içermektedir. Bu bakımdan, bu da bir ders kitabı gibi kabul edilebilir. Zaten, adları da birbirine yakındır ve ikisi de "pedagoji" anlamını taşır.

Musa Kâzım Bey, bu dersi nasıl öğrettiğini şu sözleriyle belirtmeye çalışıyor: "Dersleriniz tahriri (yazılı) olacak ise de, her ders hakkında bazı izahat-ı şifahiye'nin (sözlü açıklamanın) verilmesi mukarrer bulunmuştur (kararlaştırılmıştır). Buradan, derslerin öğretiminde yazılı bir yöntem uygulandığı; fakat, bunun yeterli bulunmadığı anlaşılıyor. Sözlü açıklamayı da gerekli görüyor. Başka kitabın olmadığı bir zamanda, böyle bir yöntem uygulanması, bir dereceye kadar, kabul edilebilir. Sözlü açıklamanın gereğine olan inanç dikkat çekicidir. Bu, derste söylenen şeylerin, bir yerde de yazılı olmasının önemini belirttiği gibi, ders-ten önce böyle bir hazırlıkla sınıfa girilmesinin doğru olacağını da belirtmektedir. Kitabın "ifade-i Mahsusa" başlıklı birinci dersinde belirtildiğine göre, o zaman, öğretmen okulu iki yıllıkmış. Burada şöyle diyor: (Sadeleştirilerek)

İki yıl sonra üzerinize alacağınız görevin güçlüğü düşünerek, meyas ve mükedder olmanız (üzülmeniz) asla doğru değildir. Zaten, insan, akıl ve zekâ ile yaratılmış olup, bundan göreceği irşat ve muavenet (yol gösterme ve yardım) sayesinde, her türlü zorluğu yenmeniz doğaldır. "(S.3-4) Yazar, bu kitabı bastırmakla, dersleri yazdırmak külfetinden kurtulduğunu ima ediyor: "...Okuyacağım dersleri kemal-i dikkatle mütalâa eylemeniz ve tedris ve terbiyenin bir kutsal meslek olduğunu bilip, mesleğin kutsallığına göre, bir ahlâk sahibi olmanız gereklidir." deniyor. Fakat, birinci dersin sonunda, yine de geleneğe uyararak: "İnşallah önümüzdeki içtimada bu dersi güzelce takrir ve izah ettikten sonra, ikinci dersi yazdıracağım" demekten de kendini alamıyor.

Buradan, bu zamanda, bu dersin öğretim yönteminin "yazdırma" yöntemi olduğu; fakat yazarın bu yöntemi kullanmak istemediği anlaşılıyor. Yukarıdaki anlatımdan, ayrıca, yeni bir derse başlarken, eski dersin kısa bir tekrarının yapıldığı anlaşılıyor.

Kitapta, ikinci ders "Tahsil-i Hususi (Kendi kendine Çalışma) başlığını taşıyor. Burada, bireysel çalışmanın öneminden söz ediyor. Böyle bir alışkanlık kazanmayan kimselerin yıllar geçtikçe, okulda öğrendiklerini unuttuklarını, sonunda, "değil öğretmenliğin, öğrenciliğin bile ortada kalmayacağı" vurgulanıyor. Bunun için, her öğretmen adayının, günde 3-4 saat özel ders yapması (kendi kendine çalışması) ve bulduğu eserleri okumaları gerektiği belirtiliyor. Hatta, bu derste yaptığı başka bir tavsiye de "maaşlarından artıracakları 5-10 kuruşla, meslek kitaplarından ibaret, okulda ve evde birer kitaplık kurmalarınıdır. Bunun için şöyle diyor: (Kismen Türkçeleştirilerek) Eğitim ve öğretimle ilgili bir kitap yayımlandığını işiterseniz, çarçabuk onu getirtineye bir vasıta arayınız. Getirte-

ceğiniz kitapta öğrencilerin yararlanabileceği bir şey göreceksiniz, onu, derhal okulunuzda da uygulamaya çalışınız. Kendi deneyimlerinizi de aynı yerde bulunan eğitim yöneticilerine bildirmekten çekinmeyiniz. Fakat, bildireceğiniz şey ne ise, onun, deneyimlerinizin eseri olduğunu, kendi iktidar ve liyakatinizin o şeyde dahil (rolü) olduğunu ayrıca bildirmeniz eğitim ve nezaket (naziklik) gereğidir." (S.6) Kitapta, daha sonra, sırasıyla, Ciddiyet, Ahlâk ve Davranış, Çaba ve Dikkat, Öğrenci Velileriyle İlişkiler, (Eğitimde) Yumuşaklık (Yavaşlık) (Hilm) ve Vakar, Ödül ve Ceza, Öğrencileri Tanımak (Öğrencileri Nasıl Teşhis Edebiliriz) Öğrencilere Öğrenimi Sevdirmek, Okul (Nasıl Yönetilmeli), Öğrencilerin Sağlığını Koruma (Hıfzı-sihhati Şakirdan) konuları işlenmiştir.

Musa Kâzım Bey, bunun devamı olan ve 1897 (1313)'te basılan 61 sayfalık ikinci kitabında da "Pedagoji" başlıklı bölümde bedenî, zihnin ve ahlâkın eğitimleri üzerinde duruyor. Yani, bugünkü "Eğitim Psikolojisi" dersi konuları. Bu kısma, ayrıca, "Pedagoji Tarihi" başlıklı bir bölüm eklemiştir. Buradan, daha o tarihte bile, Eğitim Tarihi'ne olan ihtiyacın duyulmuş olduğu anlaşılıyor. Yazar, bunu, eğitim ve öğretimde ilerlemek için gerekli görüyor. Yayımlandığı sırada eski Kozan mutasarrıfı bulunan Musa Kâzım Bey yazar, 1911'de (1327) "Hükema-i Cihan ve Talim ve Terbiye Tarihi" adlı bir kitap yazmıştır. Adından da anlaşıldığı üzere, bu kitap, bir felsefe ve pedagoji tarihidir. Bu kitapla, Türkiye'de ilk kez, ilk çağdan 19. yüzyılın sonuna kadar olan eğitim fikirleri tanıtılmış, kitabın son 34 sayfasında da "Zeyil", yani "Ek" başlığı altında Fransa, İngiltere, İtalya ve Rusya'nın o günkü eğitim durumları açıklanmıştır. Bundan sonra, öğretmen yetiştiren kuruluşlara "Pedagoji Tarihi" dersinin de ayrı ve bağımsız bir ders olarak girdiği anlaşılıyor.

1907 (1323)' de Süleyman Paşazade

Sami Bey, önsözde belirtildiği üzere, Aristokli Efendi'nin "İlm-i Terbiye-i Etfal" (Çocukların Eğitim Bilimi) adlı kitabını, eklemeler yaparak yayımlamıştır. Bu da, o zaman, "Pedagoji" anlamına kullanılıyordu.

İKİNCİ MEŞRUTİYET DÖNEMİ:

Sati Bey'in Eseri: 1909'da İstanbul Öğretmen Okulu'na müdür olarak atanmış Sâti Bey, "Pedagoji" yerine "Fenn-i Terbiye" terimini kullandı. Bu, Herbart'ın kullandığı "Eğitim Bilimi" (Science of Education) yahut Pedagoji teriminin karşılığıdır. O, aynı yıl yayımlanan ve kendi derslerinde okuttuğu kitabının adına "Fenn-i Terbiye: Nazariyat ve Tattikatı" adını vermişti. "Usul-ü Terbiye" adını taşıyan birinci ciltte, bedensel, zihinsel ve ahlâkî eğitimden bahsetmektedir. Öğretim yöntemlerinden söz eden ikinci cildi yayımlanmamıştır. Bu, herhalde, kendi girişimi ile Bakanlıkça yayımlanan "Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuasında çıkan yazılarından oluşmaktadır.

1916 (1332) yılında da İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun "Terbiye İlimi" adlı kitabı yayımlanmış ve İstanbul Yüksek Öğretmen okulunda okutulmuştur. Daha sonra aynı kitabın başka basımları çıkmıştır.

Nefi Atif (Kansu) nun ve Halil Fikret Kanad'ın Eserleri: 1918 (1334) yılında Nafi Atuf (Kansu)'nun "Fenn-i Terbiye Tarihi" yayımlanmış ve öğretmen okullarında (daha sonra Pedagoji Tarihi adıyla, 1950'lere kadar ders kitabı olarak okutulmuştur. Bu arada 1926 yılında Halil Fikret (Kanad)'ın "Terbiye ve Tedris Tarihi" (İki Cilt) yayımlanmıştır. Bu kitap, 1930'da yeniden basılmıştır. Daha sonraki baskıları "Pedagoji Tarihi" adıyla çıkmıştır ve öğretmen okullarında okunmuştur.

1918 yılında çıkan başka bir pedagoji kitabı Necmettin Sadık (Sadak) 'ın Fransızcadan çevirdiği "Mekteplere Mahsus İlm-i Terbiye-i Etfal'dir. Bu kitap da öğretmen yetiştiren okullarda

yıllarca okunmuştur. İçinde bugünkü Eğitim Psikolojisindeki konulara benzer konular, Genel Öğretim Bilgisi ve Özel Öğretim Bilgisi konuları vardır. Sonunda, ilkokul öğretmeninin ders dışı ödevlerini kapsayan bir kısım da vardır.

"Özel Öğretim Yöntemleri'yle ilgili ilk ayrıntılı ders kitabı, 1910'da (1326) "Ameli Fenn-i Terbiye" adıyla, o zaman Üsküp Darülmualimini Müdürü olan Sabri Cemil (Aykut) tarafından, Gabriyel Compaire'nin bu addaki bir eseri esas alınarak, yazılmıştır. Üzerinde, "İptidai ve rüştiye muallim ve muallimelerine ve bilhassa darülmualimin talebesine mahsus" olduğu bildiriliyor. Kitapta, çeşitli derslerin öğretim yöntemleriyle öğrencilerin disiplin ve eğitimi ve okul yönetimiyle ilgili bölümler vardır.

CUMHURİYETİN İLK YILLARI

Cumhuriyet dönemine **gelindiği** zaman, "Fenn-i Terbiye" etrafında toplanan bu derslerin, Çocuk Ruhu, Pedagoji, Pedagoji Tarihi, Genel Öğretim Yöntemleri, Özel Öğretim Yöntemleri, Sosyoloji, Psikoloji gibi belli alanlarda toplandığı ve

Ders	Sömestir: I	Sömestir : II	Sömestir: III
Terbiye	2	2	2
Mantık ve Metodoloji	2	-	-
Umumi Tedris Usulleri	-	2	-
Hususi Tedris Usulleri	-	-	1
Tatbikat	-	1	(3)

(Parantez içinde gösterilen, her bölümün kendi uzmanlık alanı ile ilgilidir)

Kaynak: Gazi Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü. (Teşkilât ve Programlar). Ankara, 1931, s. 41.

Yine, 1931 yılında, Pedagoji Bölümünde Okunan dersler de şunlardır:

Ders	Sömestir :I	Sömestir: II	Sömestir :III
Pedagoji: Ter, Ter. Tarihi	3	3	3
Felsefe Tarihi	-	3	3
Mantık ve Metodoloji	2	-	-
Umumi tedris Usulleri	2	2	1
Hususi Tedris Usulleri	-	1 (1)	1 (3)
Tatbikat	1	2 (2)	3 (4)
Psikoloji: Umumi, Tecrûbi, Çocuk ve Gençlik Psikol.	3	3	2

öğretmen okullarında okunduğu görülmektedir. Ayrıca, 1909 da Sati Bey'den beri özel öğretim yöntemleriyle ilgili olarak okullarda ders uygulamaları da yapılmaktadır.

1935 yılında yayımlanan "Muallim Mektepleri için Meslek Dersleri" adlı bir kitapçıkta öğretmen okullarında "meslek dersi" olarak, Psikoloji, Çocuk Psikolojisi, Terbiye, Terbiye Tarihi, Genel Öğretim Yöntemleri ve Özel Öğretim Yöntemleri derslerinin okutulduğu anlaşılıyor.

1926 yılından sonra, Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü açıldıktan sonra da, bu çerçevede "meslek dersleri" okutulmaya devam edilmiştir. Örneğin, bu okulda Pedagoji Bölümü dışındaki bölümlerde, 1931 yılında şu dersler okutulmakta idi: (Bu programa göre öğrenim süresi üç buçuk yıldır. Bunun iki yılı hazırlık, ve bir buçuk yılı da mesleki idi. Hazırlık kısmına ilköğretmen okulu mezunları yarışma ile kabul edilirdi.

İçtimaiyat (Sosyoloji)	-	-	2
Maarif Teşk. ve Teftişat	-	-	2
Hıfzıssıhha (Sağ. kor.)	1	-	-
Yabancı Lisan (Dil)	6	6	6
Resim	2	2	1
Elişi	3	1	1
Musikî	1	1	1
Cimnastik	1	1	1

Kaynak: Gazi Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü Teşkilât ve Programlar Ankara, 1931, s. 49-50.

- (1) İlkokul dersleri
- (2) ilkokul uygulaması
- (3) Terbiye ve psikoloji dersleri özel öğretimi,
- (4) İlkokul ve öğretmen okulları sınıflarında uygulama.

1929'da Sadrettin Celâl'in, 1932'de İ. Hakkı Baltacıoğlu'nun 1932'de H. Ahmet Aytuna'nın ve 1937'de Halil Fikret Kanad'ın "Pedagoji" yahut "Terbiye" adlı kitapları, cumhuriyet döneminde telif olarak çıkan ilk kitaplardır. Bunlar, yazarlarının görevleri dolayısıyla, öğretmen okullarında uzun süre okunmuşlardır.

1941'de yayımlanan başka bir programda da, dersler yeniden düzenlenmiş ve dersler arasına Mitat Enç'in okula öğretmen olarak atanmasıyla "Arızalı Çocukların Terbiye ve Psikolojisi" adlı bir ders girmiş. "Okul Ders Kitapları ve Yardımcı Kitapların İncelenmesi" adlı bir konu, "Hususi Tedris Usulleri ve Tatbikatı" dersine eklenmiştir. Buna göre, bu dersin haftalık saati de birinci sınıfta 2, ikinci sınıfta da 6 saat olarak tesbit edilmiştir. (Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Terbiye Enstitüsü Müfredat Programı. Ankara: Maarif Matbaası, 1941, s. VII, s. 67-70) Bu programda, "Maarif Teşkilâtı" dersi ile "Teftiş" dersi birbirinden ayrılmıştır. Haftada iki saat olmak üzere, birincisi ilk yılda, ikincisi de ikinci yılda okutulmuştur. Programlarda zaman zaman değişiklikler olmuşsa da, yukarıda belirtilen öz, hemen

hepsinde korunmuştur.

Bu derslerin nasıl öğretildiğine dair yayınlanan kitaplarda fazla bir bilgiye rastlanmamaktadır. 1940 ve hatta 1950'li yıllara kadar yayımlanan kitaplarda "Tartışma Sorularına" bile pek rastlanmamaktadır. Bunun bir istisnası vardır. O da Halide Edip (Adivar)'ın 1911 (1327)'de basılan İstanbul Kız Öğretmen Okulu öğretmeni iken yazdığı, (Okullarda "tedris edilmek üzere" kaydıyla, Horn'un "Öğretim Biliminin Psikolojik Esasları" adlı kitabından çokça alıntı yaparak düzenlediği) "Talim ve Terbiye" adlı kitabıdır. O, bu kitabında her bölümün sonuna, bir sayfayı dolduracak kadar, düşündürücü bazı sorular eklemiştir. Buradan, bu sırada bu derslerde, az da olsa, öğrenci etkinliğine yer ve değer verildiği anlaşılıyor. Bu bakımdan, bu derslerin, 1950'li yıllara kadar nasıl öğretildiği ancak yaşayanların anılarında gizlidir.

Köy Enstitülerinde ve Yüksek Köy Enstitüsünde Meslek Dersleri:

1944-1947 yılları arasında Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü'nde okurken, Pedagoji dersi "Eğitimbilim" adı altında okutulmuştur. Haftada iki saattir. Bir yıl süre ile okutulmuştur. İkinci yıl "Eğitimbilim Tarihi", üçüncü yıl da "Eğitim Teşkilâtı ve Teftiş Tekniği" okutulmuştur. Eğitimbilim tarihi haftada iki saat, Eğitim Teşkilâtı ve Teftiş Tekniği de haftada birer saattir. Burada, bu dersler., zaman zaman Hakkı Tonguç, M. Rauf İnan, Hürrem Arman ve

Fevzi Ertem tarafından okutulmuştur. Derslerde, mevcut ders kitapları yanında, notlar ve ödev şeklinde "projeler" yer alırdı. "Eğitbilim" ve "Eğitibilim Tarihi", bir "İş Eğitbilimi" ve "İş Eğitbilimi Tarihi" şeklinde idi. Derslerde birer proje şeklinde ele alınan konular, çeşitli kaynaklardan hazırlandıktan sonra, sınıfa getirilir, sınıfta tartışılır ve bu suretle projeler olgunlaştırılırdı. Bunlardan bazıları, bu arada, sınıf arkadaşım Pakize Türkoğlu (Yılmaz) ile birlikte hazırladığımız "Taylor Sistemi" başlıklı ödevimiz, o sırada çıkmakta olan "Köy Enstitüleri" dergisinde bir "Pedagoji Sözlüğü" maddesi olarak yayımlandı. (Köy Enstitüleri, Cilt: 1, Sayı: 5, 6, Şubat-Temmuz, 1946)

Burada okutulan diğer meslek dersleri de "Ruhbilim" ve "Toplumbilim" idi. Ruhbilim, birinci sınıfta haftada iki saat olarak okutulmuştur. Programında genel çocuk ve gençlik ruhbilimi konuları vardı. Öğretmeni o sırada Talim ve Terbiye Kurulu üyesi olan Yunus Kâzım Köni idi. Bu derste de öğretmen, giriş derslerini kendisi vermiş; daha sonra, psikoloji konularını öğrencilere, bireysel ve kümece hazırlatmıştır. Hazırlanan konular sınıfa sunulmuş ve tartışmaya imkân sağlanmıştır. Bazı Psikoloji konuları üzerinde gözlem,

deney ve incelemeye yönelik çalışmalar da yaptırılmıştır. Sonradan basılan "Ankara'da İlkokul Çocuklarının Beden Gelişimi Üzerinde Bir İnceleme adlı çalışmamız bunun bir ürünüdür. (Ankara, Sanat B, 1950) Toplumbilim dersi de "Köy Toplumbilimi" şeklinde ele alınmıştır. Öğretmeni o sırada Amerika'daki öğreniminden yeni dönen Dr. İbrahim Yasa idi. Bu öğretmenimiz, o yıllarda ilk kez araştırmaya yönelik ders veren bir öğretmenimiz olmuştur. Kendi derslerini araştırmaya dayandırdığı gibi, bize de araştırmaya yönelik ödevler vermişti. Yine bu ödevlerden bir kısmı o yıllarda yayımlanmıştır. Bunlardan biri, tarafımızdan yapılan "Birkaç Anadolu Köyünde Ailenin Şekil ve Yapısı Üzerinde Bir Araştırmadır. (İş Mecmuasının 65, 66, 69 ve 101. sayılarında yayımlanmıştır).

Topluca düşünüldüğü zaman, bu yıllarda, bu okullarda öğretimin "öğrenci etkinliğine" ve "öğretmen rehberliğine" yönelik bir görünümü vardı. O yıllarda diğer okullarda bu ölçüde bir gelişme görülüyordu. Ancak, içlerinde bazı öğretmenler "grup çalışması" ile ilgili yeni yayınlardan etkilenerek bazı deneylere girmişlerdir.

Devam edecek.